

به مناسبت روز جهانی ایدز سال ۱۴۰:

"ارتقاء خدمات تشخیص اچ ای وی با مشارکت اجتماعی"

تاریخچه روز جهانی ایدز

از سال ۱۹۸۸ اول دسامبر (برابر ۱۰ آذر) روز جهانی ایدز نامگذاری شده است و هر ساله برای این روز، شعار خاصی نیز در نظر گرفته می‌شود. هدف عمده از این کار این است که به عموم مردم یادآوری شود که HIV از بین نرفته است و هنوز کارهای زیادی است که باید انجام شود.

هر سال اول دسامبر به نام روز جهانی ایدز نامگذاری شده است. نابرابری‌هایی که همه‌گیری ایدز را تداوم می‌بخشد اجتناب‌ناپذیر نیست. با گذشت چهار دهه از پاسخ دهی به ایدز، نابرابری‌ها هنوز در اساسی‌ترین خدمات مانند دسترسی به آزمایش، درمان و ارقام محافظت فردی وجود دارد. داده‌های جهانی نشان می‌دهد که طی چندسال اخیر، همه‌گیری کووید ۱۹ و سایر بحران‌های جهانی، موجب شده که پیشرفت اقدامات انجام شده در راستای پایان یابی به همه‌گیری ایدز دچار تزلزل گردد، منابع کاهش یابد و در نتیجه جان میلیون‌ها نفر در معرض خطر قرار گیرد. در سال ۲۰۲۳ برنامه ریزی برای کارزارهای روز جهانی به منظور برنامه ریزی برای اقداماتی است که ارتقاء خدمات تشخیص اچ ای وی با مشارکت اجتماعی منجر به پایان همه‌گیری ایدز گردد.

بیماری که همگان با نام کلی ایدز می‌شناسند در اصل یک بیماری عفونی است به نام اچ ای وی که اگر تحت مراقبت و درمان قرار گیرد ممکن است هرگز به مرحله ایدز وارد نشود. ایدز مراحل انتهایی این بیماری است.

در بدن ما، سیستم ایمنی وجود دارد که وظیفه اش محافظت از بدن در برابر هر عامل بیگانه‌ای است که وارد بدن انسان می‌شود وقتی عامل بیگانه وارد بدن می‌شود، سیستم ایمنی قسمتی از ساختمان عامل بیگانه را شناسایی می‌کند که به آن "آنتی ژن" می‌گویند و ماده‌ای علیه آن ترشح می‌کند که به آن "آنتی بادی" گفته می‌شود.

آشنایی با بیماری‌های عفونی:

بیماری‌های عفونی، بیماری‌هایی هستند که به علت ورود یک عامل بیماری‌زا به بدن ایجاد می‌شوند. وقتی عامل بیماری‌زا وارد بدن شد، موجب آزرده‌گی یک قسمت بدن شده؛ سیستم ایمنی بدن، علیه این دشمن شروع به فعالیت می‌کند این جنگی که بین عامل بیماری‌زا و سربازهای دفاعی بدن اتفاق می‌افتد علائمی را ایجاد می‌کند که به کمک آن علائم می‌توانیم بیماری را تشخیص دهیم. پس اگر بخواهیم هر بیماری عفونی را بشناسیم، به این اطلاعات نیاز داریم:

۱. عامل بیماریزا

۲. نحوه ورود به بدن انسان

۳. علائم بیماری: که خود حاصل دو مورد زیر است:

* صدماتی که میکروب به بدن وارد میکند (بیماریزایی)

* واکنش بدن نسبت به عامل بیماریزا

۴. راه تشخیص

۵. چگونگی درمان

۶. راه پیشگیری از ابتلا به بیماری

اکنون 6 مرحله فوق را در مورد اچ آی وی مرور می کنیم.

نوعی ویروس است بنام HIV (ویروس نقص ایمنی انسان) که به گلبولهای سفید خون علاقه داشته و تنها درون آنها قادر به ادامه حیات می باشد. از آنجا که گلبولهای سفید در خارج از بدن مدت کوتاهی زنده میمانند، پس ویروس اچ آی وی هم در خارج از بدن در مدت کوتاهی از بین می رود. حرارت، الکل و مواد ضد عفونی کننده (مانند وایتکس) به راحتی میتوانند باعث از بین رفتن ویروس شوند.

ویروس HIV چگونه وارد بدن می شود؟

همانطور که اشاره شد سلول هدف برای ویروس HIV گلبولهای سفید خون هستند. پس مسلماً ویروس از راهی وارد بدن میشود که بتواند به گلبولهای سفید دسترسی داشته باشد، لذا برای ورود ویروس به بدن بایستی مقداری از خون یا ترشحات حاوی گلبولهای آلوده به ویروس با خون و یا مخاط بدن فرد سالم تماس پیدا کند. چون ویروس فقط داخل گلبول سفید زنده می ماند، پس تنها از راهی منتقل میشود که گلبول سفید منتقل شود. گلبول سفید فقط در خون و ترشحات بدن وجود دارد پس ویروس هم فقط از راهی میتواند وارد شود که خون و ترشحات حاوی ویروس، به خون یا مخاط بدن فرد دیگری وارد شود. به این ترتیب ویروس اچ آی وی از 3 راه اصلی زیر می تواند وارد بدن انسان شود:

۱- تزریق خون و فرآورده های خونی

2- تماس جنسی

۳- از طریق مادر مبتلا به نوزاد

راههایی که ویروس اچ آی وی از طریق آنها منتقل نمی شود:

با توجه به توضیحات فوق، از آنجا که ویروس مولد بیماری تنها در صورت دسترسی به گلبولهای سفید قادر به ادامه حیات است، لذا تنها از طریق منتقل میشود که به نوعی خون و یا ترشحات آلوده فرد مبتلا به خون و یا ترشحات حاوی گلبول سفید در بدن فرد سالم دسترسی یابد؛ لذا همانطور که میکروب بیماریهای اسهالی از طریق تنفس منتقل نمیشود، ویروس اچ آی وی نیز از طریق تماسهای عادی ذیل منتقل نمی شود؛ زیرا در این شرایط گلبولهای سفید قابل انتقال نیستند، لذا راههای زیر نمیتوانند باعث انتقال بیماری شوند:

کار کردن با یکدیگر و زندگی دسته جمعی

هم صحبت شدن و معاشرتهای اجتماعی یا تماس روزمره با افراد مبتلا مانند هم سفر بودن، همکلاس بودن، نشستن در کنار یکدیگر از روابط عادی اجتماعی مثل سوار شدن در اتوبوس و تاکسی و استفاده از تلفنهای عمومی

غذا خوردن، آشامیدن و یا استفاده از قاشق و چنگال، لیوان و وسایل و ظروف غذاخوری

اشک و بزاق و از راه هوا (عطسه و سرفه)

استفاده از سرویسهای بهداشتی مشترک مثل حمام، توالت و استخرهای مشترک

توسط حیوانات، حشرات و یا نیش آنها

لذا با توجه به ماهیت ویروس و راههای انتقال بیماری میبینیم که افراد مبتلا به ویروس در حالت عادی و در روابط معمول اجتماعی خطری برای سایرین ندارند.

پس از ورود ویروس HIV به بدن چه اتفاقی میافتد؟

از ویژگیهای جالب ویروس اچ آی وی این است که برخلاف اغلب عوامل بیماریزا خودش، هیچ آسیبی به بدن نمیزند. همانطور که اشاره شد این ویروس به گلبولهای سفید بدن تمایل داشته و وارد آنها شده و شروع به تکثیر می کند. به عبارت دیگر این ویروس وارد سلولی میشود که خود وظیفه از بین بردنش بعنوان یک موجود بیگانه را برعهده داشته است، درست مانند دشمنی که در ارتش یک کشور رسوخ کرده و مانع اقدام سربازهای آن کشور در مقابل بیگانگان گردد. بدن نیز در برابر آن هیچ اقدامی انجام نمیدهد؛ به این ترتیب نه ویروس کاری انجام میدهد و نه بدن عکسالعملی نشان میدهد؛ پس بیماری هیچ علامتی ندارد. به این ترتیب نه خود ویروس

موجب ایجاد علامت میشود و نه عکس العمل بدن علامتی، ایجاد خواهد کرد. بعد از مدتی مادهای در خون ترشح میشود، که آن هم هیچ علامتی ایجاد نمی کند و فقط نفع آن این است که در تشخیص آزمایشگاهی به ما کمک می کند.

" پس نتیجه می گیریم : برخلاف سایر بیماریها ، عفونت اچ آی وی هیچ علامتی ندارد و فرد مبتلا تا سالیان متمادی می تواند بدون هیچ علامت و مشکلی به زندگی معمول خود ادامه دهد"

این ویروس در گلبول سفید جایگزین میشود و با استفاده از امکانات گلبول سفید رشد و تکثیر میکند. به این ترتیب تا زمانی که گلبول سفید توان کافی داشته باشد، ضمن آنکه به وظایف خود در دفاع از بدن عمل میکند، امکانات لازم برای بقای ویروس اچ آی وی را در اختیار ویروس قرار میدهد. در این شرایط هیچ علامتی وجود ندارد.

با افزایش تعداد ویروسها، توان گلبول سفید بیشتر صرف تغذیه ویروس شده و برای عملکرد خود، توانش کاهش مییابد و به تدریج نمیتواند به صورت شایسته از بدن در مقابل سایر میکروبها دفاع کند. بعد از گذشت مدت زمانی از ورود ویروس، گلبول سفید یک آنتی بادی ترشح میکند که فقط مانند نشانهای از رد پای ویروس است و این آنتی بادی تأثیر دیگری ندارد.

در صورتی که درمان اتفاق نیفتد، با افزایش ویروسها، گلبول سفید کاملاً توان و کارائی خود را از دست داده و نمیتواند وظایف خود - که همان مقاومت بدن و مقابله با میکروب های وارد شده به بدن است - را به درستی انجام دهد و اگر عامل بیماریزای دیگری به بدن وارد گردد، بدن قادر به هیچ عکس العملی نیست و آن میکروب میتواند انسان را از پا در آورد.

در این مرحله بیماریهای عفونی و سرطانهایی غیرعادی در بدن، فرد فرصت رشد و بیماریزایی پیدا میکنند. در اصل وقتی کارائی گلبولهای سفید کاهش پیدا میکند، تمام میکروبهایی که در حالت عادی بیماریهای ساده ای ایجاد میکردند و خیلی زود برطرف میشدند، میتوانند عفونتهای شدیدی ایجاد کنند.

از زمان ورود ویروس به بدن، تا زمانی که گلبولهای سفید کارایی خود را از دست بدهند، از 5 سال تا آخر عمر فرد گزارش شده است. یعنی اگر فرد تحت مراقبت و درمان قرار گیرد ممکن است این اتفاق هرگز رخ ندهد.

این مدت به دو عامل مهم بستگی دارد.

قدرت سیستم ایمنی: هر چه توان و قدرت سیستم ایمنی بیشتر باشد این مدت طولانی تر می شود. هر عاملی مانند سایر عفونتها، سوء تغذیه و استرس که سیستم ایمنی را ضعیف کند می تواند این دوره را کوتاه تر کند

تعداد ویروس وارد شده: هر چه تعداد ویروس در بدن بیشتر باشد و هر چه تعداد ویروس بیشتری در هر بار مواجهه وارد بدن شده و اگر مواجهه مستمر باشد، مسلماً زودتر میتواند قوای سیستم ایمنی را کاهش دهد.

به این ترتیب هر عاملی که قدرت سیستم ایمنی را افزایش دهد یا تعداد ویروس را کم کند، میتواند زمان ورود به فاز علامتدار بیماری را به تعویق بیاندازد؛ و حتی این مرحله تا آخر عمر نیز اتفاق نیافتد و هر عاملی که قوای سیستم ایمنی را تضعیف کرده و یا تعداد ویروس را اضافه کند، رسیدن به مرحله علامتدار بیماری را تسریع خواهد کرد

تفاوت عفونت اچ آی وی و بیماری ایدز:

از زمان ورود میکروب به بدن تا ایجاد نقص سیستم ایمنی و بروز علائم سایر بیماریهای عفونی، به دو مرحله اصلی زیر تقسیم میشود

الف - دوره عفونت اچ آی وی:

از زمانی که ویروس وارد بدن میشود تا زمانی که علامت های سایر بیماری ها مشخص میشود ، اصطلاحاً می گویند فرد مبتلا به اچ آی وی و بیعلامت است . این دوره در صورت مراقبت و درمان میتواند حتی تا آخر عمر فرد بدون هیچ علامت بالینی ادامه یابد . در صورتی که درمان صورت نگیرد، این مدت در بدترین شرایط که تعداد ویروس زیاد و قدرت سیستم ایمنی پایین است میتواند 5 سال یا بیشتر هم طول بکشد . در صورتی که تعداد ویروس کم و قدرت سیستم ایمنی مناسب باشد حتی تا 20 سال هم طول می کشد . علیرغم اینکه در این مرحله هیچ علامتی وجود ندارد، اما در صورت تماس با خون یا ترشحات جنسی فرد، بیماری قابل انتقال است.

نقش درمان: با کمک درمان دارویی میتوان تعداد میکروب در خون را در حد نزدیک به صفر رساند، به این ترتیب ورود به فاز ایدز میتواند تا آخر عمر فرد اتفاق نیفتد و از آنجا که تعداد ویروس در خون کاهش یافته، بیماری قابلیت انتقال به دیگران را از دست میدهد

ب - دوره بیماری، ابتلا به ایدز:

در صورتی که فرد تحت مراقبت و درمان نباشد، کاهش تدریجی نیروی دفاعی و ایمنی سلولی باعث میشود تا شخص در مقابل هر میکروبی که وارد بدنش میگردد نتواند مقاومت نماید و علائم انواع و اقسام بیماریهای عفونی و نادر و سرطانهای مختلف را نشان میدهد، بیماریهایی که در افراد سالم سریعاً و بدون هیچ درمانی بهبود می یابند، در این افراد ممکن است ماهها طول کشیده

و حتی منجر به مرگ آنان شود. به این مرحله، بیماری ایدز گفته میشود. پس تنها زمانی میگوییم فرد مبتلا به ایدز است که دچار نقص سیستم ایمنی شده است.

تشخیص ابتلا به اچ آی وی:

مدتی بعد از ورود ویروس به بدن، گلبولهای سفید به نشانه حضور ویروس مادهای را در خون ترشح میکنند (آنتی بادی) که آن ماده هم هیچ علامتی ندارد ولی با آزمایش قابل تشخیص است. از زمان ورود ویروس تا زمانی که گلبولهای سفید این ماده را ترشح میکنند، مدتی بین دو هفته و گاه حتی سه ماه طول میکشد؛ که در این زمان علیرغم اینکه ویروس درون بدن فرد هست، حتی اگر فرد آزمایش هم بدهد جواب منفی خواهد بود. به این مدت زمان "دوران پنجره" میگویند. توجه به این نکته بسیار حائز اهمیت است که با وجود دوران پنجره (مدت زمانی که ویروس وارد بدن شده اما سطح آنتیبادی به حد قابل تشخیص در خون نرسیده است) و اینکه علیرغم آلودگی هنوز تستهای آزمایشگاهی مثبت نشده است، هیچگاه وجود یک آزمایش منفی دلیل قطعی برای عدم ابتلای فرد نیست و به توأثرهای زمانی مشخص، بایستی فرد مجدداً مورد مشاوره و آزمایش قرار گیرد.

ضمناً با توجه به دوران پنجره انجام آزمایش بلافاصله پس از وقوع یک رفتار پرخطر امری غیرضروری است. اما بعد از این دوران که آنتی بادی ترشح شود تا آخر عمر فرد در خونس باقی خواهد ماند. لذا تشخیص اچ آی وی فقط بر مبنای انجام آزمایش خون خواهد بود. لذا مدت طولانی فرد بی علامت است ولی آزمایش مثبت دارد. در صورتی که درمان صورت نگیرد و فرد وارد مرحله علامت دار ایدز شود، علائم سایر بیماریهای عفونی میتواند مشاهده شود.

درمان بیماری اچ آی وی: تاکنون داروی موثری که بتواند ویروس را کامل از بین ببرد وجود ندارد. اما داروهای مناسبی وجود دارند که میتوانند تعداد ویروس در خون را به شدت کم کرده و مانع پدید آمدن علائم مرحله ایدز شوند.

مراقبت مستمر افراد مبتلا به اچ آی وی و درمان به موقع عفونتها و بیماریهای دیگر میتواند در به تعویق انداختن مرحله بیماری بسیار موثر باشد؛ به گونه ای که در صورت درمان به موقع ممکن است

علائم بیماری ایدز تا پایان عمر نیز بروز نکند. علاوه بر این، درمان عفونت اچ آی وی از منظر دیگری نیز بسیار حائز اهمیت است. دارو میتواند تعداد میکروب در خون و ترشحات به قدری کاهش دهد که قابلیت سرایت به دیگران نزدیک به صفر شود. لذا درمان علاوه بر بهبود وضعیت سلامت بیمار، به عنوان یکی از روشهای اصلی پیشگیری محسوب میشود.

اچ آی وی یک بیماری عفونی است که مخصوص گروه خاصی نیست

بیماری اچ آی وی مخصوص طبقه، قشر و یا گروه خاصی نیست، این بیماری یک بیماری عفونی است که اگر عامل آن وارد بدن هر کسی شود آن فرد میتواند به بیماری مبتلا شود. چون ویروس درون گلبولهای سفید خون و ترشحات جنسی وجود دارد، و همه افراد دارای گلبول سفید در خون و ترشحات شان هستند، پس هر کسی که با ویروس در تماس باشد، میتواند مبتلا به عفونت اچ آی وی شود.

علی رغم اینکه اچ آی وی مخصوص گروه خاصی نیست، بدیهی است هر کسی که بیشتر با خون و ترشحات جنسی سروکار داشته باشد بیشتر احتمال دارد با ویروس در تماس بوده و به بیماری اچ آی وی مبتلا شود، اما به این معنی نیست که فقط این افراد مبتلا به بیماری اچ آی وی می شوند.

منبع: دستورالعمل رویکرد نوین در آموزش اچ آی وی